

ДЕРЖАВА ЯК СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО ст. 258-3 КК УКРАЇНИ

МЩЕНКО Олексій Васильович,
*здобувач Національної академії
Служби безпеки України*

Плюралізм думок щодо визначення сутності тероризму, його видів та форм знайшов втілення при визначенні суб'єктів тероризму. Враховуючи різноманітність форм об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 258-3 КК України, виникає слушне питання щодо того, кого можна вважати суб'єктом вказаного злочину. У науковій літературі згадується і держава, і юридична особа, і фізична особа. Такий підхід викликаний реальною дійсністю.

У різноманітних сферах нашого життя неодноразово наводяться факти щодо держав, які є спонсорами та сприяють діяльності терористичних угруповань, відкрито чи таємно здійснюють їх підтримку, а інколи і використовують для досягнення власних політичних цілей.

Підтримка може варіюватися від ідеологічних заохочень, направлення на навчання тощо до допомоги в наданні розвідувальних даних, оперативної підтримки у формі надання фальшивих документів, забезпеченні безпечного перебування на території регіону, фінансової винагороди сім'ям самогубців-смертників.

Більш того, наша держава безпосередньо зіткнулась із державою-агресором Російською Федерацією, яка створила та у різний спосіб підтримує терористичні організації «ДНР»/«ЛНР».

У зв'язку з цим, 16 січня 2017 року України подала позов до Міжнародного суду ООН з метою притягнення Російської Федерації до відповідальності за здійснення терористичної діяльності. У вказаному позові Україна стверджує, що Російська Федерація порушує Конвенцію про боротьбу з тероризмом шляхом надання зброї та інших видів допомоги терористичним організаціям «ДНР»/«ЛНР», які вчинили наступні терористичні атаки: політичне вбивство мера Горлівки, збиття літака малайзійських авіаліній рейсу МН17, обстріли жилих районів Маріуполя, Краматорська, Волновахи та інших населених пунктів, знищення цивільного пасажирського автобуса неподалік м. Волновахи, смертоносний вибух під час мирного зібрання у м. Харків [1].

На жаль, під час позову до міжнародних інституцій, Україна не стверджує та не надає відповідних доказів про причетність Російської Федерації саме до створення терористичних організацій «ДНР»/«ЛНР» та керівництва їх діяльністю, в порушення Міжнародних конвенцій. На думку автора, саме така правова позиція нашої держави виглядає сильнішою та мала би більший успіх на прийнятті позитивного рішення.

Наявні матеріали кримінальних проваджень та судових рішень свідчать про управління російською стороною терористичними організаціями «ДНР»/«ЛНР», забезпечення їх протиправної діяльності, а також надання вказівок щодо вчинення терористичних актів на території, підконтрольній українській владі.

Терористична діяльність на території України, що організована та керована Російською Федерацією, а також ряд інших злочинів, до яких причетна Російська Федерація (військові злочини на території Сирії, вбивство колишнього співробітника ГРУ ГШ із використанням хімічної зброї на території Великобританії тощо) як ніколи під-

вищує актуальність запровадження концепції кримінальної відповідальності держави.

Автор цілком згодний з К.А. Важною, яка вказує, що держава як суб'єкт міжнародних правовідносин та актор міжнародних взаємодій цілком вписується у загально-теоретичні критерії інституту кримінальної відповідальності:

1. Держава здатна вчиняти міжнародні злочини (діяння держави порушують імперативні норми загального міжнародного права (протиправність), зачіпають інтереси всього міжнародного співтовариства держав у цілому (суспільна небезпека), носять найвищий ступінь небезпеки для міжнародного миру та безпеки і має, відповідно, найтяжчий характер, зважаючи на цінність об'єкта посягання. Діяння держави, які складають чи спричиняють міжнародний злочин, передбачають винний умисел держави (як свідоме обрання злочинної політики та злочинних методів дій для досягнення конкретних цілей), тому що міжнародний злочин не може виникати внаслідок випадковостей чи недогляду посадових осіб, а є результатом продуманої, спланованої політики із залученням практично всього державного механізму).

2. Держава може бути кримінально караною (у межах міжнародно-правового інституту відповідальності держави за міжнародні злочини передбачаються «ординарні» форми відповідальності, які можуть застосовуватись і при реалізації відповідальності держави за прості правопорушення (делікти), а також «надзвичайні» форми відповідальності, які передбачають правомірне тимчасове обмеження суверенітету злочинної держави, а тому можуть застосовуватись лише у межах відповідальності держави за міжнародні злочини). При реалізації відповідальності держави за міжнародні злочини, форми і міри відповідальності приймаються і застосовуються від імені всього міжнародного співтовариства держав у цілому.

3. Кримінально-правовий вплив на державу може суттєво зрушити та покращити систему міжнародної безпеки, підвищити ефективність міжнародного права у боротьбі з міжнародними злочинами [2].

Однак з такою думкою погоджуються не усі вчені. Серед найпоширеніших контраргументів науковці виділяють наступні: міжнародна відповідальність носить характер *sui generis*, а не цивільний чи кримінальний, і повинна розглядатись як особливий інститут зі своєю специфікою [3]; держава, порушуючи міжнародно-правові норми, вчиняє не злочин, а делікт, що є явищем зовсім іншої сутності [4]; відсутність у держави вини та умислу, неможливість обмеження принципу державного суверенітету згідно міжнародних стандартів, відсутність чіткої регламентації процесу притягнення держави до кримінальної відповідальності та визначення уповноваженого органу для розгляду даної категорії справ, наявність в міжнародному праві необхідних механізмів для притягнення держави до міжнародно-правової відповідальності.

У цілому, як вказує В. Ф. Антипенко, інститут кримінальної відповідальності держави покликаний усунути схильність державних механізмів трансформуватися і реалізовувати «злу» волю індивідів. Йдеться передусім про усунення (як форми кримінального покарання) тих елементів і органів держави, а можливо і державної машини в цілому, які зазнали кримінальної деформації та які здатні інтегруватися в приватну волю і, будучи перетвореними нею в «живу» суб'єктність, втілювати злочинні інтереси і наміри впливових владних сил» [5].

На початковому етапі розробники концепції кримінальної відповідальності держави зосереджували увагу на вчиненні державами злочинів агресії, геноциду, апартеїду. У подальшому до переліку діянь, за вчинення яких держава підлягає кримінальній відповідальності, були включені злочини проти людяності та військові

злочини. На сьогодні, у зв'язку із трансформацією тероризму у глобальну загрозу міжнародного масштабу, все більше вчених наголошують на необхідності включення до такого переліку терористичних злочинів.

Якщо раніше тероризм в основному вважався зброєю слабших, то на даний час однією із особливостей сучасного тероризму є набуття ним організованих форм, виникненням складних ієрархічних терористичних утворень, які діють впродовж тривалого періоду часу, зосереджують свої інтереси за межами країн базування, набувають ознак суб'єктів міжнародного рівня тощо.

Як свідчить практика боротьби з тероризмом, виникнення могутніх терористичних організації не можливе без сприяння більш могутніх суб'єктів міжнародного права – держав. Хоча переважна більшість терористичних угруповань не ототожнює себе із діючими урядами іноземних країн, а також приховує значення їх впливу на формування терористичної діяльності, причетність держав до терористичної діяльності та використання терористичних об'єднань для досягнення власних політичних інтересів є очевидними фактами сучасного стану розвитку міжнародних відносин.

Держава вдаючись до тероризму, не бажає вступати у відкриту війну, оскільки в такому випадку за міжнародним правом вона буде визнана агресором і, можливо, їй доведеться понести відповідальність за міжнародним правом. Держава, що відкрито вдасться до агресії втратить свій міжнародний авторитет і статус, погіршить свій міжнародний імідж, ризикує втратити союзників на міжнародній арені, а керівні політичні сили держави-агресора ризикують втратити політичний вплив і підтримку населення на внутрішньодержавному рівні. Така держава за вчинення агресії (розв'язання війни) ризикує бути виключеною або позбавленою права голосу у міжнародних органах чи організаціях. Таке припинення членства чи позбавлення права голосу може не лише спричинити значним економічним втратам для держави-агресора, але й (що важливіше) зменшити її політичний вплив на міжнародній арені, а можливо й позбавити можливості впливати на врегулювання того самого конфлікту, в якому агресор є стороною. Також відкрита війна (агресія) в більшості випадків означатиме великі грошові витрати на озброєння і військові дії [2].

Використання тероризму замість прямої агресії проти держави повністю реалізується Російською Федерацією проти України з квітня 2014 року.

На підставі наведених даних, автор дійшов висновку щодо не тільки доцільності та нагальної необхідності запровадження інституту кримінальної відповідальності держави, але й існування реальної можливості застосування кримінально-правових заходів проти держави.

Однак, на даний час, в рамках існуючої доктрини національного кримінального права, визнання держави суб'єктом злочину, передбаченого ст. 258-3 КК України, не є можливим. Проте, надалі, із розробкою та затвердженням концепції кримінальної відповідальності держави в міжнародному праві шляхом прийняття відповідних міжнародно-правових документів, повинні змінитися і підходи до розуміння суб'єкта злочину в сторону включення держави до цієї категорії.

Список використаних джерел:

1. Press Release. International Court of Justice. Ukraine institutes proceedings against the Russian Federation and requests the Court to indicate provisional measures. URL: <http://www.icj-cij.org/files/case-related/166/19310.pdf>. (Last accessed: 16.04.2018).

2. Важна К.А. Концепція кримінальної відповідальності держави: можливість ре-

- алізації в сучасному міжнародному праві: монографія. Київ: вид-во Ліра-К, 2017. 292 с.
3. Лукашук И.И. Право международной ответственности. М.: Волтере Клувер, 2004. 404 с.
4. Емельянов В.П., Иманлы М.Н., Рыжов И.Н. Уголовно-правовое противодействие терроризму: монографія. Харьков: Право, 2014. 87 с.
5. Антипенко В.Ф. Теория уголовной ответственности государства. Saarbuckten, Deutschland: Lap Lambert Academic Publishing GmbH & Co. KG, 2016. 325 с.

ПІДСТАВИ ПРОНИКНЕННЯ ДО ЖИТЛА ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ: ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ

НЕВОДНИЧА Лариса Олександрівна,
*старший викладач відділу підготовки
прокурорів з підтримання публічного
обвинувачення в суді Інституту підвищення
кваліфікації прокурорів Національної
академії прокуратури України*

У кожної людини та громадянина є чимало прав і свобод, які гарантує їй держава для вільного розвитку та функціонування як індивіда. Серед цих прав і свобод виокремлюються ті, які вважаються «основними».

Право на недоторканість житла є одним із таких прав і, у зв'язку з цим, поставлено під особливу охорону. Про це свідчить зміст ст. 30 Конституції України, ст. 12 Загальної декларації прав людини, ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод тощо, а також ст. 162 КК України.

Водночас кримінальний процес вважається сферою діяльності, де обмеження прав, в тому числі основних, іноді є вимушеним явищем. Зокрема, зі змісту тієї ж ст. 30 Конституції України, ст. 12 Загальної декларації прав людини, ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод вбачається, що право на недоторканість житла може бути обмежено, але, як додатково вказує Європейський суд з прав людини: з дотриманням норм національного законодавства; повинно переслідувати правомірну мету та бути необхідним тощо [1, с. 90, 94].

У свою чергу, норми кримінально-процесуального законодавства України, навіпаки, в частині, що стосується правил проникнення до житла чи іншого володіння особи в порядку ст. 233 КПК України, є непередбачуваними і незрозумілими.

Обмеження права на недоторканість житла є темою, що завжди привертала увагу вченої спільноти нашої держави. Науково-практичними діячами, які проводили дослідження з цього приводу, є В.Г. Гончаренко, О.В. Капліна, В.В. Касько, Р.О. Куйбіда, Н.О. Марчук, В.Т. Нор, В.Я. Тацій, М.І. Хавронюк, М.Є. Шумило та інші. Але питання підстав проникнення до житла чи іншого володіння особи дотепер залишається недостатньо опрацьованим.